

L'antic ofici dels carboners

Carla Mestre Martorell

*Treball de recerca 2n Batxillerat
Tutor: Pablo Abat
Departament de Ciències Socials
Curs 2012-2013
IES la Sénia*

Introducció

Aquest article és un petit resum del treball de recerca titulat *L'antic ofici del carboners*, on explico la vida dels que hi treballaven, la varietat d'eines que utilitzaven, les diferents carboneres que ens podíem trobar, el procés de carbonització, el carbó vegetal i la seua disminució a partir de la meitat del segle xx a causa dels nous combustibles energètics, i les vivències de dos homes que van ser carboners, que expliquen la seua experiència i contesten diverses preguntes relacionades amb l'ofici.

Vaig triar el tema de l'antic ofici dels carboners perquè el meu iaio ho va ser i va ser ell, d'alguna manera, qui em va donar la idea. Gràcies a ell tinc molta informació, ja que va ser carboner durant uns quants anys de la seua vida. A més a més, crec que és un ofici força interessant, ja que va tenir molta importància en un moment determinat fins que va desaparèixer. M'agradaria conèixer la vida d'aquelles persones que practicaven aquest ofici, la seua importància i els seus records.

La producció de carbó vegetal va ser una gran activitat, però ara hi ha molt poca gent que guarda la memòria d'aquell temps, ja que va ser substituïda per nous sistemes energètics com l'electricitat, el gas i nous combustibles com el petroli. Així doncs, podem dir que l'ofici de carboner està, avui en dia, extingit.

“La producció de carbó vegetal va ser una gran activitat, però ara hi ha molt poca gent que guarda la memòria d'aquell temps.”

La meua hipòtesi va ser aquesta: Encara es manté la memòria de l'antic ofici dels carboners? Ja fa uns quants anys que l'ofici de carboners va desaparèixer i la gent, no tota, ja no el recorda. Per això els objectius d'aquest treball de recerca van ser: recordar l'ofici dels carboners a la gent que, mitjançant les enquestes, contesti que no sap el que va ser; donar a conèixer la seua importància durant una època per a la gent que hi treballava o per a la gent que necessitava un mínim salari i no tenia res més a fer, i saber si la gent encara recorda el que va ser un ofici de molta importància fins a mitjan segle xx.

Tot això ho faria mitjançant enquestes a la gent de la Sénia, ja que així podria saber si la gent que viu prop de llocs on es va practicar aquest ofici el recorda o si, com que actualment aquest ofici està desaparegut, l'han oblidat.

L'ofici de carboner

Un **carboner** és una persona que fabrica, ven o distribueix carbó. També és conegut com un home que porta la cara i la roba negra. La seua feina era molt dura, aïllada i difícil, ja que havia de vigilar dia i nit la carbonera. Molta gent que hi treballava eren pagesos que segurament quan al camp

no hi havia feina, és a dir, a ple hivern, per guanyar almenys un petit jornal, feien carbó.

Aquest ofici era molt tradicional i passava de pares a fills fins que el carbó va ser substituït per nous combustibles. L'ofici del carboner, malgrat que requeria tècnica, habilitat i experiència estava poc valorat socialment i econòmicament; només cobraven vint-i-cinc pessetes per càrrega de carbó.

Carboner venent el carbó. Foto: depoblet.blogspot.com.es/2011/07/el-pas-del-temps.html

“Aquest ofici era molt tradicional i passava de pares a fills fins que el carbó va ser substituït per nous combustibles.”

Fins a mitjan segle XX, és a dir fins al 1950, el carboneig va ser una activitat tradicional important als terrenys forestals, però a partir d'aquest moment, amb l'augment dels habitatges electrificats i l'obtenció d'altres fonts d'energia, va ser quan la producció de carbó vegetal s'extingí lentament fins desaparèixer completament. Actualment, ja és història a Catalunya, però encara hi ha indrets on es practica i es fan festes per fer un homenatge a l'ofici de carboners.

Aquest ofici era molt important, sobretot quan arribava l'hivern i el fred s'intensificava, ja que moltes famílies s'escalfaven amb brasers, que es nodrien amb el carbó de les carboneres. Això va provocar una explotació del medi natural com a recurs econòmic durant molts anys. Aquest fet podria ser una causa de la desforestació, el procés de destrucció o desaparició dels boscos i superfícies forestals, que és causada per l'activitat humana, ja que per a la construcció de la carbonera i per a obtenir el carbó es tallaven molts arbres.

Els carboners utilitzaven moltes eines, i la seua feina era molt complexa i variada: tallar la fusta, transportar la llenya i coure-la, i després d'això pesar el carbó. Moltes eines es fabricaven a cal ferrer i altres eren casolanes. Quan havien de tallar, els carboners utilitzaven la destrala catalana, les pedres

d'esmolador, el xerrac de dos mans (serveix per tallar els troncs més gruixuts a la mida desitjada), el serrutx, etc. Quan havien d'apilar, coure i traure el carbó utilitzaven el cabàs, la llosa (una peça de pedra que servia per tancar l'ull de la pila), la burxa (servia per burxar el foc de l'ull de la pila), el magall o xapo (servia per anar descalçant la pila per extraure'n el carbó), l'anomenat ganxo de carboner (els carboners l'utilitzaven per a treure el carbó), el rampí (servia per escampar el carbó i controlar les espurnes que podien quedar enceses i perquè el carbó es refredés), la forca (servia per recollir el carbó), les sàrries (tipus de cabàs que s'utilitzava per transportar el carbó al poble) i les romanes, on es pesaven les sàrries de carbó.

El **carbó vegetal** té un gran poder calorífic i el seu ús pot ser domèstic: s'utilitzava per a cuinar, escalfar-se els peus als brasers, etc. També l'utilitzaven les modistes, que el necessitaven per planxar, i per fer pólvora, per a les barques o per als forns. Durant molts anys ha estat un combustible molt important, però la seua producció va anar disminuint davant l'aparició de nous combustibles com el butà, la gasolina, etc. El carbó vegetal ha tingut diversos avantatges. A diferència de la fusta, té un contingut més elevat de carboni i permet obtenir-ne un combustible millor; un altre avantatge és que els insectes i els fongs no l'ataquen com a la fusta i això fa que s'aguanti i es conservi més temps i no es podreixi. No tots els carbons són iguals ni de la mateixa qualitat. Depèn del tipus de llenya i de la temperatura assolida en la carbonització, entre altres factors. Com més alta sigui la temperatura assolida a la carbonera, el carbó serà de millor qualitat, però se n'obtindrà una quantitat menor.

El carbó vegetal. Foto: <http://www.resuelto.com/hacer-carbon-vegetal/>

“Com més alta sigui la temperatura assolida a la carbonera, el carbó serà de millor qualitat, però se n'obtindrà una quantitat menor.”

A dintre de les **carboneres** hi ha la fusta, que pot ser d'olivera, de carrasca, de pi, de garrofer, d'ametller o d'alzina, entre altres. Mentre aquesta fusta es crema, l'exterior es cobreix amb pedres, rames i terra. El carboner havia d'estar molt atent quasi les vint-i-quatre hores del dia, dia i nit, ja que havia de vigilar la combustió perquè la llenya s'anés cremant d'una manera uniforme.

Primer de tot, abans de fer una carbonera, s'havia de fer la tala d'arbres, que es duia a terme uns mesos abans de fer el carbó perquè la llenya havia d'estar seca, però tampoc massa. Després ja es muntava l'esquelet de la carbonera per començar el procés de construcció d'una carbonera.

Home vigilant el carbó per l'ull de la carbonera. Foto: <http://cpabarzuza.educacion.navarra.es/blog/latxabola>

“Era un mitjà de vida que al poble de Vallibona casi era l'únic que hi havia perquè allí un més i un altre menos tots feien carbó.”

El primer tipus de carbonera era la carbonera francesa o carbonera rodona. Aquesta era la més comuna a Catalunya. Es tracta d'una carbonera de forma circular i de gran mida (10 m diàmetre). Per fer aquesta carbonera, la llenya s'havia d'anar apilant recolzada al voltant d'una fusta col·locada

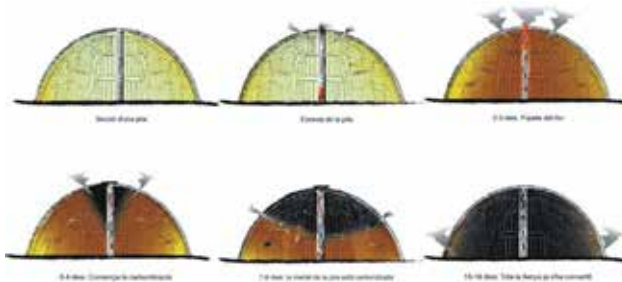
en vertical i, a partir d'aquí, s'havien de fer dos o tres pisos iguals. La fusta del mig es retirava un cop s'havia construït tota la pila i per aquest forat o ull de carbonera era per on s'encenia. Aquest tipus de carbonera no tenia marge de pedra. Eren carboneres molt complicades de fer i demanaven una especialització del carboner.

El segon tipus era la carbonera de manxa o pila tortosina. Aquestes eren més baixes i allargades, i es construïen amb una paret de pedra que tenia forma trapezoïdal. No tenien xemeneia sinó tres forats a la part del darrere que feien la funció de xemeneia. Normalment feien 4 o 5 m de llarg, 3 d'amplada i 1 o 2 d'alçada.

Per últim, la tercera manera de fer carbó era l'anomenada carbonera de formiguers o clots. Aquesta era molt simple de fer, consistia a fer uns forats al terra, els quals s'omplien de branques mortes de cultius i es cobrien amb terra. El carbó i la cendra obtinguts es destinaven a la desinfecció i abonament dels camps.

El **procés de carbonització** és la transformació de la fusta en carbó mitjançant una combustió lenta. També es podria definir com el procés de reduir la matèria orgànica en carbó, o bé d'augmentar el contingut de carboni d'un material. La carbonització porta a la formació de carbó vegetal, que es produeix escalfant la fusta fora de contacte amb l'aire. En escalfar-se, a partir dels 100º aproximadament, comença a produir-se la descomposició de la fusta, i les seues característiques van canviant segons la temperatura. Cap als 270º, les reaccions derivades de la calor permeten arribar a la carbonització completa. Aquest procés podia durar entre una o dos setmanes, en les carboneres més reduïdes, i dos mesos en les més grans. El procés tècnic de construcció d'una carbonera comprenia les següents fases:

- 1.- La tallada dels arbres. Es duia a terme uns mesos abans de fer el carbó, perquè la llenya havia d'estar seca, però tampoc massa. La fusta utilitzada havia de ser d'uns 10 i 20 cm de diàmetre.
- 2.- L'arreglegada: un cop tallada la llenya, s'arreglegava fins a portar-la on es faria la carbonera.

Procés de carbonització d'una carbonera. Font: <http://josegargallo.blogspot.com.es>

3.- La construcció de la pila o esquelet de la carbonera. La pila s'iniciava per l'ull de la carbonera, on es posaven uns trossos de llenya sense estar cremada. Seguidament, s'empilaven els troncs més gruixuts a baix i els més prims cap amunt, fins a omplir per complet la xemeneia on la llenya està enterrada.

Aquest procés de posar llenya s'havia de realitzar una vegada cada dia fins que es considerés que estava formada la totalitat del carbó. Cada vegada que es posava la llenya, s'havia de tapar el forat amb la llosa. Després venia l'encesa i la cuita: s'encenia la pila i s'iniciava el procés de la cuita, en la qual el carboner ja havia d'utilitzar les diferents eines i havia de vigilar els senyals externs que produïa la carbonera. Perquè la carbonera no s'apagués, s'havien de fer una sèrie de forats perquè pogués respirar, mentre estava cremant per dins. Aquest procés s'havia de realitzar fent forats des de dalt fins al terra, però sense estar els forats molt junts. Quan el foc ja arribava a baix era senyal que el carbó s'havia format bé. La fragilitat i el pes lleuger indicaven que el carbó estava ben fet. Llavors, a continuació, es produïa la treta i el desembosc: es començava a llevar la terra i a posar el carbó en munts per omplir-ne les sàrries on després es pesaria, i s'iniciava el desembosc del carbó amb l'ajuda dels matxos. Finalment, el carboner, amb l'ajuda del matxo, portava les sàrries al poble per vendre el carbó o bé per quedar-se amb el carbó per a la seua família.

Entrevistes

Entrevista: Carlos Mestre Boix (Vallibona, 1933), des de l'any 1966 viu a la Sénia.

Carlos Mestre Boix durant l'entrevista. Foto: Arxiu familiar

- *Va ser carboner o ajudant?*

Primer vaig ser ajudant, vaig fer carbó en un home que li dien Eduardo que va vindre de la guerra i jo era jovenet i mo'n vam anar los dos a fer carbó, per lo tant, ell era el carboner i jo era l'ajudant. Quan ja vaig ser més gran ja treballava tot sol i tallàvem lo nostre bosc i feia jo el carbó.

- *En què consisteix l'ofici dels carboners?*

Molt fàcil. Primer es talla la llenya, després s'ha de fer la carbonera i finalment, quan s'ha de cremar, es cobrix de terra, se li pega foc i quan està cuita es trau el carbó.

- *Li agradava aquest ofici?*

Home.. que vols que et diga si m'agradava... Era un mitjà de vida que al poble de Vallibona casi era l'únic que hi havia perquè allí un més i un altre menos tots feen carbó, era una forma de guanyar-mos alguna pesseta, que si no no hi havia jornal.

- *A quina edat va començar a treballar-hi?*

Als 16 anys.

- *En quins pobles o ciutats hi va treballar?*

Vallibona i Morella.

- *A quina estació de l'any es practicava més?*

Es practicava casi bé tot l'any perquè hi havia gent que només tenia este ofici. Però els que tenien una mica de terra havien d'anar, preparar i fer les carboneres per les voltes de Nadal, això una; i l'altra per les voltes del mes de juny antes de començar a segar el blat.

- *Creu que l'ofici de carboners és un ofici difícil i complicat? Per què?*

Sí, és un ofici difícil com tots los oficis, ja que no hi ha cap ofici que no coste un sacrifici de dependre i de fer-lo, però la complicació que té més gran l'ofici de carboner és quan es crema la carbonera perquè allí no hi ha rellotge. Segons la carbonera com va, si el foc va bé o no va bé, s'ha d'estar pendent de la carbonera les vint-i-quatre hores del dia.

I quan més faena donen són de nit, perquè hi ha carbonera que d'aquí dos hores has de tornar a vigilar-la perquè el carboner ja ho veu; així estàs pendent de la carbonera les vint-i-quatre hores.

- *Guanyava un bon salari?*

No. Tots els treballs que són molt durs, com l'ofici del carboner, no estaven mai molt ben pagats. Se traïa un jornal normal i corrent, però no arribava mai a poder representar lo que guanyava un treballador que treballava al ram general, no mai, perquè els que treballàvem a l'ofici de carboners no teníem cap seguro ni ningú que es fes responsable perquè si algú tenia un accident treballant al carbó l'amo ni tenia cap seguro, natres treballàvem i prou.

Tota la vida es pot dir que es va treballar "a tan l'arrova" i l'arrova era prop de 13 quilos, després ja es va treballar a tant lo quilo, però molt mal pagat sempre, un jornalet i prou, res més.

- *Hi ha diferents maneres/formes de construir una carbonera, quina utilitzava més?*

Jo només coneixo dos maneres de fer carboneres. A una li dien redona i a l'altra mandúrria.

La mandúrria era una carbonera que es fea llarga, més bé llarga que redona, i se li pegava foc per la punta més menuda de la carbonera i anava cremant la llenya a poc a poc i el carboner havia de saber utilitzar uns fumadors per fer anar el foc a un cantó o a l'altre. No era mala de manejar i s'utilitzava la llenya prima.

A la mandúrria se li fea el foc pel mig, a l'ullal, que era un forat que hi havia de dalt de la carbonera fins al terra, s'omplia de llenya i quan el foc ja s'havia menjat tota aquella llenya s'havia de destapar i tornar a omplir l'ullal de llenya i a poc a poc anava cremant hasta que es cremaven los troncs i la carbonera i quan lo foc anava bé, quan sortia per fora i ja cremava prop de la vora de la terra, si una carbonera cremava vuit dies a la millor en dos o tres dies ja estava cuïta i es podia traure el carbó. En la redona s'utilitzava la llenya prima.

Vaig tindre la sort de dependre molt perquè segons terrenys la carbonera es té de treballar, però hi ha terrenys que la carbonera no cal que trague fum i hi ha terrenys que la carbonera fume molt. Segons com la portes, lo carbó surt millor o més roïn, no surt sempre igual, hi ha camins que tot va bé i surt un carbó estupendo, molt sencer, molt ben cuït. Però hi ha camins que no es crema bé, no queda ben cuït i surt fum.

- *Quines eines s'utilitzaven per a fer una carbonera?*

Les més importants per fer una carbonera, pos mira... de moment no hi havia motoserres, se tallava en un *tronsador*, natres diem en un serrutx que un de cada punta i anar serrant serrant hasta que se tirava l'arbre. Una volta l'arbre estava tirat pos entones s'empenia a tallar a les mides que necessitaves per a la carbonera. La carbonera, lo més llarg se fea d'1,20 o 1,30 m, después lo millor que es treballava era quan fèem llenya curta perquè a tots los puestos la podies col·locar bé.

En total, les eines eren lo serrutx i la destrat. Teníem una destrat grossa que era per a fer una esmossa a la soca per a que caigués l'arbre, i después ja quan l'arbre estava enterra entones en unes destrats més menudes fèem tota la llenya prima, perquè a la carbonera és molt important que hi haigues llenya prima per a cobrir lo gros en lo prim per baix de la capa de rama i terra que se posa per a fer la carbonera.

I després per a cobrir la carbonera de terra i pedra que se podia fer paret, pos allí empleàvem l'aixada, la lleona, el *cartó*, i después teníem una eina que es dia el ganxo de carboner que li posàvem un mànec llarg perquè si no te cremaves i en allò estiràvem el carbó, que hi havia camins que el carbó estava roïg, tot brasa i l'havies d'estirar i tapar-lo de terra per apagar-lo i allò s'estirava en lo ganxo, se tapava de terra en una pala i quan estava ofegat entones en lo ganxo i un riscle anàvem tirant lo carbó per atràs per a que es gelés per a poder plegar-lo i posar-lo al munt.

- *Va ser un ofici molt important en aquells temps?*

Molt. A Vallibona, un poblet tan menut com és, he conegut dos camions que normalment feen dos viatges cada setmana de carbó i se'ls emportaven pos des de València a Barcelona, proveïen tota la costa. Además de pa cuinar a les cases, també en gastaven molt a les barques per anar a la mar, perquè entones no hi havia butà ni gas, era electricitat a les cases i a les barques i a moltes cases el carbó servia de braser per acalantar d'hivern la casa.

- *Tenia o té algun familiar que també treballés com a carboner?*

Sí, sí, sí... totes les famílies, el que més carboner va ser o més anys va fer carbó va ser el pare de la meua dona, aquell home tenia una poqueta terra però la vida d'ell va ser carboner. Después lo iaio per part meua també va ser carboner però a temporades molt curtes.

Hi ha una altra cosa que també ho porta el carbó, que és l'ofici del transport; l'ofici del transport és que els camions compraven lo carbó, normalment compraven lo carbó als masos, a les finques i quan necessitaven lo carbó per a fer un viatge a València a Barcelona o allí on fos pos anaven pel poble i buscaven matxos, bueno buscaven transportistes, i normalment només que estigués a dos hores del poble, perquè entones no hi havia pistes, portava el carbó al poble, pues se fea un viatge pel matí que consistia en dos hores d'anar i dos de tornar, quan te n'anaves... ui! Però quan tornaves portaves deu arroves de carbó a l'esquena del matxo, que eren d'espart i es dien sàrries per a portar carbó, a cada sàrria cabien cinc arroves, i aquelles cinc arroves equivalien a sixanta-quatre quilos de carbó, quatre quilos que pesava la sàrria, sixanta-vuit, i dos quilos de rames per tapar la sàrria que eren aproximadament setanta i setanta, cent quaranta quilos lo que portava el matxo a l'esquena de la carbonera al poble hasta que descarregaven. Al poble feen una paret, una sàrria damunt l'atra, anar emparedant, i allí carregaven los camions per emportar-se'ls a descarregar.

L'home d'una cosina meua que viu a Castelló, que li deien Arduña, pos aquell home tenia el camió ell i un atre, tenien societat, i ell era qui s'encarregava de preparar la càrrega del camió de carbó, perquè hi havia camins que en deu matxos portaven la càrrega, però hi havia camins que a la millor se'n necessitaven quinze. Era una gent que quan hi havia faena de portar carbó, mos ho dien i guanyàvem un jornal. Però quan jo vaig baixar aquí a la Sènia a treballar al moble, lo jornal d'un transportista de carbó al poble era de cinquanta pessetes. Molt poquet.

Poquet, perquè vaig baixar a treballar aquí al moble i jo tot sol des del primer dia que va entrar ja va guanyar sempre més de cent pessetes, luego si a Vallibona el matxo i jo guanyàvem cinquanta pessetes i aquí a la fabrica jo en guanyava més de cent, eren números clars que m'havia de dir l'ofici

de carboner i de la terra per a passar a treballar al ram general on guanyàvem més del doble, després teníem la seguretat social, les pagues, vacances i teníem tot lo que allí no havíem tingut mai.

Entrevista: Ramón Meseguer Domènech (Vallibona, 1930), des de l'any 1972 viu a la Sénia.

Ramon Meseguer Domènech. Foto: arxiu familiar

- Va ser carboner o ajudant?

Ajudant i poc. Vaig ser ajudant per a un que era carboner, per a mon pare. Ell no era carboner del tot, només feia carbó pos per a ell. Sí, sí, jo ajudant perquè jo no podia portar una carbonera perquè no en sabia prou, perquè es necessita saber d'una carbonera, perquè es necessita quan es comença a fer, diguem. I després, un camí està feta, pos entones se li ha de donar foc, s'ha de cobrir. Ai, te puc dir moltes coses de les que he vist!

- En què consisteix l'ofici dels carboners?

Primer s'ha d'aprendre, no pot ser un carboner si no sap lo que fa perquè de carboneres n'hi havien de dos classes: n'havien unes que es dien carboneres redones i primer posaven pos no sé, quatre troncs, per exemple, es posaven separats i al mig quedava un hueco, i un camí s'havia anat cobrint de llenya més prima pos entones ja tant com ho anaves arreglant, s'anava fent. S'anava aguantant la llenya plantada, sinó el primer tronc no el podies dixer perquè caïa. I després per eixe mig forat que dixaves al mig, un camí la carbonera ja tenia molta volta que ja s'aguantava tot lo que anaves posant, entones un camí coberta, i un camí voltada s'havia de donar-li menjar. S'havia de fer la llenya molt curteta perquè per aquell forat si era llarga no podia passar. Un camí se feia allí dins al forat brasa pos tant com li anaves tirant pos allò s'anava encenent. A la que ja la carbonera, ja poquet a poquet, s'anava filtrant lo foc per tota la volta, entones la carbonera ja estava acabada. Només calia parar-li compte pa que no sortís res i fes cap

forat perquè si es feia un forat, entones eixien unes flamereres i allò després era tot cendra, no era carbó. L'atra classe de carbonera era la mandúrria. Són les dos classes que jo he conegut.

La mandúrria era redona i li feien un morro davant, i per allí li donaven foc.

La redona era per dalt, la redona no costa en donar-li foc per les vores o a donar-li menjar, que es dia. Jo tot això ho he sentit dir i vore-ho també.

- Li agradava aquest ofici?

No, no m'agradava. La veritat, no m'agradava. M'agradava més pos anar a tallar pins, per exemple en aquella època, perquè la carbonera tenia una cosa, una cosa molt roïna, perquè t'havies d'alçar de nit per anar a vore-la per a que no es foradés. Perquè si es foradava pos és lo que t'he dit, eixia un raig de foc i allí no eixia carbó, se feia cendra.

Havies d'estar molt pendent i usar arreus com una lleona perquè ja passava a vegades que: "Ai, ja se m'ha foradat! Ja puc córrer a buscar un arreu i cavar terra i tapar el forat i entones lo foc...", perquè lo carbó es feia, no sé com t'ho diria, el carbó es feia amagat. Lo foc anava mort allí dins perquè no feia flama, perquè quan feia flama pos se feia cendra, no eixia carbó.

- A quina edat va començar a treballar-hi?

Bueno, pos als 18 anys. Me va passar una cosa quan ajudava a fer carbó. Quan ja teníem les carboneres en foc pos se va girar una nevada pel terme de Morella i claro, lo carbó quan se trau surt molt calent, molt. I normalment, en poc vent que feia pos enseguida revivae que diem natros i entones havies de tindre aigua perquè a vegades sortia foc i es tirava un xorret d'aigua. La terra es tirava quan el carbó es traïa de la carbonera, i quan sortia foc es tirava la pols de carbonera que diem, i així s'apagava el foc.

- En quins pobles o ciutats va treballar?

Al terme de Morella, al mas del Fornós. Allí hi havia un bosc on vam patir molt de fred, a mi se'm van fer les mans destrossades, perquè claro, plegàvem lo carbó i feia molt de fred i com el carbó estava calent pos les mans, al moment que acabaves de plegar, les mans se quedaven gelades i es quedaven plenes de quibassa, totes en talls.

- A quina estació de l'any es practicava més?

La llenya es feia a l'hivern i coure a la primavera, al temps que no fa fred. A l'estiu tampoc es feia molt perquè l'estiu és molt calorós i com allí sempre treballaves en material molt calent pos entones no es podia fer.

Los que feen l'ofici que anaven tot l'any, que a Vallibona hi havia gent que es guanyava la vida d'allò, anaven i feen una cuita i quan cobraven ja tenien un alivio per a la casa, perquè no hi havia res més.

“És un ofici complicat i roí, perquè s'ha de treballar en molta vista i de nit.”

- Creu que l'ofici de carboners és un ofici difícil i complicat? Per què?

És un ofici complicat i roí, perquè s'ha de treballar en molta vista i de nit. Sempre quan una carbonera, un camí estigue en foc, pos entones ja no la pots amollar. Hasta que no l'acabes de fer no estàs tranquil. Quan la carbonera està fent-se és un bulto gran, però un camí s'ha tornat ja que tot és carbó entones s'abaixa i diguem que es queda plana. Lo més roí era lo coure-ho perquè t'havies de quedar de nit.

- Guanyava un bon salari?

No, poc salari. Estava molt mal pagat.

- Hi ha diferents maneres/formes de construir una carbonera, quina utilitzava més?

La redona és la que s'utilitzava més, era més pràctica i no era tan complicada com la mandúrria, perquè a la mandúrria se fea el morro com és una mandúrria, que és com una guitarra, una mica més redoneta i més menuda. Així es fea a la carbonera, redoneta, però a detràs se li fea una punta que allò era complicat de fer perquè una vegada es fea el foc s'havia d'anul·lar fent una xemeneia al costat, que es dia fumadors, per allí anava xuplant lo fumet, que anava sortint lo gas del foc que hi havia dins.

- Quines eines s'utilitzaven per a fer una carbonera?

Un sepi, que aplanava el terreny, una lleona, l'aixada, lo serrutx i la destrat per a fer la llenya. Después havies de fer un tros de paret de pedra de més o menos d'un metro, i llavors es començava a posar una mica de rames del monte, el millor era de pi, per damunt i després ja la terra. I si el terreny era molt empinat amb els cartons de terra i pedres anaves posant i així la carbonera s'anava aguantant i, a poc a poc, l'anaves tapant. I al final de tot, a lo que era lo més alt de la carbonera es posava rama i fot-li terra allí damunt, però sense tapar lo que era l'ullal de la carbonera que es dia entones. Un camí la carbonera ja estava en foc, entones per les vores i per tota la volta es feen uns foradets, no molt lluny de l'un a l'altre, d'una distància de metro i mig o de metro, i per allí la carbonera respirava perquè no la podien ofegar per tot sense fumar per cap puesto, perquè si no al final s'apagava. D'eixa manera s'anava coent, però el foc estava mort.

- Va ser un ofici molt important en aquells temps?

Sí, important sí que ho va ser perquè hi havia molta gent que es donava la vida en això. Lo jornal no te'l puc dir ara mateix perquè hi havia temporades que pagaven molt pel carbó, però hi havia temporades que no es pagava tant. Quant s'abaixava només guanyava quatre pessetes o tres.

- Tenia o té algun familiar que també treballés com a carboner?

Mon pare, que treballava de carboner per pagar els gastos de la casa, mon iaio i el meu cunyat.

Conclusions

Com a resposta a la meua hipòtesi: encara es manté la memòria de l'antic ofici dels carboners?, he observat mitjançant les trenta enquestes realitzades que aquesta hipòtesi s'ha afirmat, perquè hi ha un 7,20% de les persones que han sentit a parlar de l'ofici dels carboners i un 6,90% que han respost correctament en què consisteix aquest ofici. Només un 1,80% de les persones no han sentit a parlar mai del carboneig, un 0,90% de les persones ha respost l'opció incorrecta sobre en què consisteix l'ofici dels carboners i un 1,20% de les persones, directament ha contestat que no ho sabien.

Sobre la seua importància fins la meitat del segle xx, hi ha un 7,50% de persones que han respost que sí que va ser un ofici important, i sols un 1,50% ha respost que no ho sap.

Així doncs, puc afirmar que la memòria de l'ofici dels carboners encara viu, ja que hi ha molta gent que coneix l'ofici dels carboners i poca gent que no el coneix. Hi ha gent que coneix o coneixia persones que van treballar en aquest ofici; en total n'hi ha un 4,80% que ha respost que sí i un 4,20% que ha contestat que no.

Jaume i Ximo anant cap a la carbonera. Vallibona, 1996. Foto: <http://www.avinsilona.cat/2010/2010.htm>

De la gent que ha contestat que sí que coneix alguna persona que va treballar com a carboner, hi ha un 2,40% de la gent que ha contestat que té una relació de conegut/company i un 2,40% que ha respost que té o tenia un familiar que ho va ser.

“Puc afirmar que la memòria de l'ofici dels carboners encara viu, ja que hi ha molta gent que coneix l'ofici dels carboners i poca gent que no el coneix.”

Agraïments

Ha sigut un any de molt d'esforç, i per això vull agrair molt sincerament l'ajuda que he rebut de tothom per fer aquest treball de recerca.

En primer lloc, vull donar les gràcies a les persones entrevistades, és a dir, als dos homes que foren carboners a Vallibona i que m'han donat molta informació sobre aquest ofici. Al primer entrevistat, Carlos Mestre Boix, el meu iaio, per dedicar-me molt de temps per a la realització d'aquest treball. Des del primer moment de fer l'entrevista, em va proporcionar molta informació i mentre anava fent el treball també, ja que sense la seua ajuda no hagués pensat un tema de tanta importància com aquest, l'ofici dels carboners, un gran homenatge per als que van treballar-hi. Al segon entrevistat, Ramon Meseguer Domènech, també familiar meu, perquè em va donar molta informació, ja que va ser ajudant del seu pare quan treballava en l'ofici dels carboners per guanyar-se un mínim jornal. En segon lloc, vull donar les gràcies a les persones que m'han pogut deixar documentals i llibres per obtindre més informació, així com a Santiago i Hermínia, que

provenen del poble de Vallibona. I finalment, també vull donar les gràcies al meu tutor de l'institut, Pablo Abat, per ajudar-me durant tot aquest any, per proposar-me apartats d'interès, per estar allí quan el necessitava per preguntar-li dubtes o el que fos i per donar-me ànims.

Bibliografia

EUBA REMENTERIA, Itxaso; RIBES MATEU, Domènec (2010). "El carboneig dels Ports" dins *Revista d'Etnologia de Catalunya*, núm. 37, p. 135-137
 LÓPEZ BONILLO, Diego (2010). *El carboneig a les comarques del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre*. Tarragona: Diputació de Tarragona. 92 p.

Webgrafies destacades

<http://coneixercatalunya.blogspot.com.es/2009/01/la-fi-dels-carboners.html>
<http://www.avinsilona.cat/2010/pasqua2010/possiblement.htm>
<http://www.sasua.net/estella/articulo.asp?f=carboneros>